

Avrupalılaşma Araştırma Programını Kamu Politikaları Yazınıyla Yeniden Düşünmek: 'Politika Transfer Eden Devlet' olarak Avrupa Birliği

Rethinking the Europeanization Research Programme through Public Policy Literature: EU as a 'Policy Transfer State'

Burcu B. Göğüş DOĐAN¹

Öz

Avrupa Birliği'nin (AB) üye ve aday ülkelerin politik, ekonomik ve sosyal yapıları üzerindeki etkisi "Avrupalılaşma" olarak tanımlanmaktadır. 1990'lardan itibaren, ulusal ve uluslararası yazında Avrupalılaşma ve etkilerine yönelik pekçok çalışma mevcuttur. Bir politika, idari düzenleme, kurum ve düşüncenin başka bir politika, idari düzenleme, kurum ve düşüncenin gelişiminde kullanılma süreci olarak tanımlanan politika transferine ait yazın ise kamu politikaları çalışmalarına son yıllarda önemli katkı sunmuştur. Bu iki yazının örtüştüğü bir alan olarak ortaya çıkan AB yönetim süreci ise araştırmacılara politika transferinin yeni ve özgün araçları yoluyla benzersiz uygulamaların ortaya konduğu önemli bir araştırma zemini sunmaktadır. Bu yeni bakış açısı ile politika transferi ve araçlarını Avrupalılaşma analizinin merkezine oturtan ve AB'yi politika transfer eden devlet niteliği ile yeniden düşünmeyi amaçlayan bu makale ile aynı zamanda ulusal yazındaki mevcut boşluğun doldurulmasına da katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupalılaşma, Politika Transferi, Politika Yapan Devlet, Politika Transfer Eden Devlet, AB Politika Transferi

ABSTRACT

The influence of the European Union (EU) on the political, economic and social structures of the member and candidate countries is defined as "Europeanisation". Since the 1990s, there have been many studies on Europeanization in national and international literature. The literature on policy transfer, which is defined as the process of using a policy, administrative regulation, institution and thought in the development of another policy, administrative regulation, institution and thought, has made a significant contribution to public policy studies in recent years. The EU governance process emerging as an overlapping area between these two literatures represents an important research field of unique applications through new and original tools of policy transfer to the researchers. Through focusing the policy transfer and rethinking the EU as a policy transfer state, this article also intends to fulfill the existing gap in national academic literature.

Keywords: Europeanization, Policy Transfer, Policy-Making State, Policy-Transfer State, EU Policy Transfer

Tür: Araştırma makalesi

Gönderim tarihi: 14.11.2018

Kabul tarihi: 06.12.2018

¹ Tübitak, burcu.dogan@tubitak.gov.tr (ORCID: 0000-0001-7661-9246)

Giriş

Son yıllarda, Avrupalılışma çalışmalarının odağında, kamu politikaları ile ilgili önemli kararların Avrupa düzeyine taşınması ya da yeni politika alanlarının doğrudan Avrupa düzeyinde kurulması yoluyla AB'nin giderek 'politika yapan devlet' haline gelmesine yönelik tartışmalar yer almaktadır. Çalışmanın amacı, üye devletlerin Avrupa kamu politikalarına uyumuna odaklanan geleneksel Avrupalılışma tartışmalarını tersine çeviren bu yaklaşımı bir adım daha ileri götürmek ve 'politika yapan devlet' niteliğindeki AB'nin üye, aday ve diğer ülkelere 'politika transfer eden devlet' olma noktasına taşıyan özelliklerini ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında, AB'nin üye ve aday ülkelere yönelik politika transferi, Avrupalılışma çalışmalarındaki mevcut kuramsal tartışmalar temelinde ortaya konulan üç düzleme paralel olarak geliştirilen üç analitik kategoride incelenecektir. AB politika transferinin özgün araçları ve işleyişi ile politika transferinin önemli bir mekanizması olarak 'koşulluluk' ilkesinin de ele alınacağı çalışma, AB'nin 'politika transfer eden devlet' özelliği ile yeni bir *sui generis* işlev edindiğini ortaya koymak hedefindedir.

Kamu Politikaları Yazınında Politika Transferi

Çağdaş kamu politikası yazınında politika transferini konu alan araştırmalar, bir sektör veya yönetim düzeyindeki kurumlar, politikalar veya sistemlere ait bilginin bir başka sektör veya yönetim düzeyindeki kurumlar, politikalar veya sistemlerin geliştirilmesindeki kullanım süreci veya süreçler bütünü anlamlandırmayı amaçlayan bir politika yapım sürecine odaklanmaktadır. Kavramsal temeli, David Dolowitz ve David Marsh tarafından atılan politika transferinin, Ikenberry'nin ortaya koyduğu "güçlüyle hareket etme (bandwagoning)" (Ikenberry, 1990, s.101.), Bennet tarafından ileri sürülen "yakınsama (*convergence*)" (Bennet, 1991, s.216.), Majone'un savunduğu "yayıma (*diffusion*)" (Majone, 1991, s.82.), Howlett'in ortaya koyduğu "benzetim (*emulation*)" (Howlett, 2000, s.305.), May'ın ileri sürdüğü "politika öğrenme süreci (*policy learning process*)" (May, 1992, s.332.), Hall tarafından çerçevesi çizilen "sosyal öğrenme (*social learning*)" (Hall, 1993, s.277.) ve Rose'un yazına kazandırdığı "ders çıkarma (*lesson drawing*)" (Rose, 1993, s.22.) gibi gerçekleşme biçimleri mevcuttur. Politika transferinin çok taraflı ve çok katmanlı yapısı dahilinde, iki ülke, uluslararası örgüt ve ülke, uluslararası örgüt ve uluslararası örgütlerin arasında gerçekleşebileceği gibi bu süreci kolaylaştıran başka pekçok aktörün var olduğu söylenebilir. (Stone, 2004, s. 549-550.) Bu kapsamda, politika transferine dahil olan aktörler; seçilmişler, siyasi partiler, bürokratlar/kamu görevlileri, baskı grupları, politika uzmanları, çok uluslu şirketler, düşünce kuruluşları, ulus-ötesi ve uluslararası örgütler ile danışmanlar olarak tanımlanabilmektedir.

Yazında prensip olarak herşeyin transfer edilebileceği kabul edilmekle birlikte (Dolowitz, 2003, s. 105.), transfer sürecinin belli başlı nesnelere "politika amaçları, politikanın içeriği ve araçları", "programlar", "kurumlar", "ideolojiler", "fikir ve tutumlar" ve "olumsuz dersler" olmak üzere altı kategoride incelemek mümkündür. (Dolowitz, 2000, s. 349-350.) Politika transferi sürecinde politika amaçları, içeriği ve araçları ile programların transferi sıklıkla karşılaşılan örneklerdir. Kurumların transferi ise zor bir süreç olmakla beraber, bu transfere, AB etkisiyle transfer edilen bölgesel kalkınma ajansları örnek olarak gösterilebilir. (Sobacı, 2009, s.51) Fikir, tutum ve

ideolojiler de politika transferinin nesnesi olabilmektedir. Örneğin, Japonya’da gerçekleştirilen reformlarda, İngiltere’deki “Gelecek Adımlar” (*Next Steps*) fikrinden esinlendiği resmi olarak açıklanmıştır. (Nakano, 2004, s. 169.) Politika transferi aktörleri, diğer ülkelerin tecrübelerinden yararlanarak, politika alanında yaşanan sorunlara dair olumsuz dersler de çıkarabilmektedir. Böylelikle, olumsuz dersler de politika transferinin nesnesi haline gelebilmektedir. Bu kapsamlı akademik yazında politika transferi, AB’nin politika transferine yönelik en iyi bakış açısını sunan çok-düzeyleli yaklaşımı ele almak yerinde olacaktır.

Politika transferinde çok düzeyli yaklaşımlar, makro ve mikro ya da makro mezo ve mikro düzeyleri birleştirerek politika transferinin çıktılarını anlayabilmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın en önemli temsilcileri olan Dolowitz ve Marsh, Birleşik Krallık siyaset biliminde politika transferinin en kapsamlı teorisini geliştirmişlerdir. Yazarlar, politika transferinin kapsamına ‘politika yayılımı’, ‘politika yakınsaması’, ‘politika öğrenme’ ve ‘ders çıkarma’yı’ olarak bir şemsiye kavram haline getirmiştir. Dolowitz ve Marsh’a göre politika transferinin kopyalama (*copying*), benzetim (*emulation*), kombinasyon (*combination*) ve esinlenme (*inspiration*) gibi gerçekleşme biçimleri bulunmaktadır. Kopyalama adından da anlaşılacağı üzere tüm politika transfer sürecinin eksiksiz gerçekleştiği bir duruma işaret etmektedir. Benzetim transferi amaçlanan politika ya da programın arkasındaki temel fikirlerin transferidir. Kombinasyon ise farklı politikaların birlikteliği, esinlenme ise bir politikanın bir başka politika değişikliğine ilham vermesi olarak tanımlanabilir, ilham verdiği politikanın çıktısının ilham alınan politika ile benzer olması beklenmemektedir. Transferin biçimlerinde transfer aktörlerinin ve transfere konu olan politika unsurunun da rolü büyüktür. Dolowitz ve Marsh’a göre, politikacıların dahil olduğu süreçlerde hızlı sonuç almak için kopyalama ve benzetim, bürokratların dahil olduğu durumlarda ise kombinasyon daha fazla oranda gerçekleşirken, benzetim daha çok politika gündemi oluşturma süreci, kopyalama ise politika oluşturma ya da uygulama sürecinde meydana gelmektedir.

Aktörleri politika transferine yönlendiren nedenlerin ortaya konması ve belirli aktörlerin, niçin belirli ülke politika ve modellerine ya da hangi politika veya programın transferine odaklandıklarına anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Aktörleri politika transferine iten nedenler arasında Mevcut duruma dair memnuniyetsizlik, seçimler ve politik çatışma, kabul görme kaygısı, uluslararası örgütlere üyelik, hibe ve yardım elde etme ve dayatma sayılabilir. (Sobacı, 2009, s. 70) Bu nedenlerden de anlaşılacağı üzere, aktörleri politika transferine yönlendiren unsurların gönüllülüğten zorlamaya kadar giden geniş bir yelpazeden gerçekleştiği söylenebilir. Bu nedenlerin ortaya konması Dolowitz ve Marsh tarafından oluşturulan ve ders çıkarma’dan zorlayıcı transfere uzanan ve süreklilik arz eden “politika transferi düzlemi” modelinin arkasında yatan düşüncenin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Yazarlar sözkonusu tipolojiyi “gönüllülük” unsurunun mevcudiyeti üzerinden oluşturmuştur. Modelde ayrıca antlaşmalardan kaynaklı uyma/yerine getirme zorunluğu olarak ifade edilen ‘Yükümlü Transfer’den de yeni bir transfer biçimi olarak bahsedilmektedir.

Şekil 1: Politika Transferinin Tipleri

Kaynak: Dolowitz ve Marsh, 2000, s. 12.

Dolowitz ve Marsh'ın yukarıdaki şekilde sunulan Politika Transferi Düzlemi'nin sol tarafında yer alan ders çıkarma (tam gönüllü transfer) ile sağ tarafında yer alan zorlayıcı transfer arasındaki en temel fark, ders çıkarmada aktörlerin diğer ülkelerin politika ve programlarını transfer etmeye yönelik "rasyonel" bir iradelerinin mevcut olmasıdır. Zorlayıcı transferde ise bariz bir zorlama söz konusudur. Tam gönüllü transfer ile zorlayıcı transfer arasında aktörlerin gönüllülük dereceleri ve transferdeki zorlayıcı unsurlar temelinde farklı transfer biçimleri yer almaktadır. Bir sorun veya istenmeyen duruma karşı rasyonel bir tepki olarak, aktörlerin politika transferini aktif ve gönüllü bir şekilde tercih ettikleri görüşüne dayanan ders çıkarma (Dolowitz ve Marsh, 2000, s. 13.), politika transferi düzleminin en solunda tam gönüllü transfer olarak karşımıza çıkmaktadır. Politika transferinin nedenleri arasında ele aldığımız memnuniyetsizlik ve mevcut duruma ilişkin sorunlar, politika yapıcılarının kararlarının meşruluğunu sağlama, seçimler, geri kalmışlık ve kabul görme kaygıları da aktörleri politika transferine gönüllü olarak yönlendirebilmektedir.

Politika transferi düzleminin sağ ucunda ise zorlayıcı politika transferi yer almaktadır. Dış aktörlerin bir ülkeyi belirli bir politika veya uygulamayı benimsemesi yönünde etkilemesi anlamına gelen zorlayıcı transfer çok uluslu şirketler ve uluslararası yardım kuruluşlarının belirli koşulların hayata geçirilmesi karşılığında belirli politika ve uygulamaları ülkelerin rızası dahilinde uygulamalarını talep etmelerinde somutlaşmaktadır. Bu transfer biçimi düzlemde koşullu transfer olarak kendine yer bulur. Uluslararası ve ulus-üstü kurumlara üyelik de bir politika transferi nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin belirli politika ve programları benimsemeye zorlanarak üyeliklerini gerçekleştirdikleri veya devam ettirdikleri bu ilişkilerin var olduğu en tipik örnek Avrupa Birliği (AB)'dir.¹ AB'nin doğasında mevcut olan bu

¹AB'yi bir politika transferi platformu olarak nitelendiren çalışmalar için bkz: Radaelli, C. M., 2000, "Policy Transfer in the European Union: Institutional Isomorphism as a Source of Legitimacy," *Governance*, C. 13, S. 1, s. 26; Padgett, S., 2003, "Between Synthesis and Emulation: EU Policy Transfer in the Power Sector," *Journal of European Public Policy*, C. 10, S.2, s. 227-228; Schimmelfenning, F. ve Sedelmeier, U., 2004, "Governance By Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern

transfer biçiminin en önde gelen aracı ise AB müktesebatı (*acquis communautaire*) dır. Üye devletleri AB'ye bağlayan hak ve yükümlülükler ortak temelini bütünü tanımlayan ve sürekli olarak gelişmekte ve değişmekte olan AB müktesebatı, Goebel tarafından, Antlaşmalar, kurumsal yapı, Topluluğun yasama ve diğer faaliyetleri, Topluluğun taraf olduğu uluslararası antlaşmalar, müzakerelerle benimsenen mevzuat ve diğer faaliyetler ve Antlaşmaların "siyasi" hedeflerinden oluşmaktadır.² (Goebel, Roger J., 1995, s.1142.) Müktesebatın gerektirdiği uyumu sağlamak zorunda olan üye ve aday ülkeler politika transferini gerçekleştirmeye mecbur bırakılmaktadır. Ancak ülkeler de AB'ye kendi istekleri ile katıldıklarından veya katılmak istediklerinden ve bazı durumlarda bu politika ve uygulamanın tesisinde söz sahibi olduklarından sözkonusu transferi zorunlu transfer olarak düzlemin en sağına yaklaştırmak çok mantıklı olmayabilir. Bu kaygıdan yola çıkan Dolowitz, bu yeni transfer biçimini "yükümlü transfer (*obligated transfer*)" olarak tanımlamıştır. En zorlayıcı politika transferi ise, bir ülkenin diğer bir ülkeyi bir politika veya uygulamayı zorla benimsetmesi durumudur ki uluslararası sistemde savaş sonrası düzenlemelerde karşımıza çıkabilmektedir. (Dolowitz ve Marsh, 2000, s. 15-16.)

AB yönetişiminde politika transferini kavramsallaştırabilmek için AB'nin yazında federal bir sistemle benzerlikler taşıdığını hatırd tutmak gerekmektedir. Dünyada farklı siyasal sistemler arasında fikirler, politikalar ve politika araçlarının değişimine odaklanan politika transferi olgusu, politika analizi yazınında, yeni olsa da federal bir otorite tarafından yönetilen ve şekillenen siyasi sistemlerin doğasında mevcuttur. Federal sistemlerde devletler ve şehirler federal hükümetlerin ulusal programlar oluştururken kullandıkları laboratuvarlar gibidir. Bu süreçte, devletler ve şehirler birbirlerinden de öğrendiklerinden transfer, devletler arasında, devletlerden federal hükümete, şehirler arasında, şehirlerden federal hükümete olmak üzere çok yönlüdür. (Walker, 1969, s.881-882). Bu transferi anlamak için kullanılan yöntemler AB'nin çok düzeyli yönetiřimindeki³ politika transferini ortaya koymak için de önemlidir.

Uluslararası örgütlerin sayısının artmasını politika transferinin giderek daha fazla gerçekleşmesinde önemli bir etken olarak gösteren Dolowitz ve Marsh'a göre AB'nin yönetişim transferi yükümlü transfer (*obligated transfer*) olarak tanımlanmaktadır. (Dolowitz, 2000, s. 15.) AB yönetişiminde politika transferini ele alan diğer analizler

Europe," *Journal of European Public Policy*, C. 11, S.4, s. 661-663; Bulmer, S. ve Padgett, S., 2004, "Policy Transfer in the European Union: An Institutionalist Perspective," *British Journal of Political Science*, C.35, S.1, s. 103.

² Topluluk müktesebatının gelişimi hakkında bilgi için bkz. Jorgensen, Knud Eric, JORGENSEN, Knud Eric, "The Social Construction of the Acquis Cmmunautarie: A Cornerstone of the European Edifice," *European Integration Online Papers*, C. 3, S. 5, 1999, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/1999-005.pdf>, (erişim tarihi: 18.03.2018).

³ AB karşılıklı etkileşimlerin yaşandığı bir süreç içerisinde çok sayıda aktörün karşılıklı olarak bağımlı olduğu kompleks birçok düzeyli yönetişim sisteminin en mükemmel örneği olarak tanımlanmaktadır. AB'nin çok düzeyli yönetişim yapısı için n bkz. Scharpf, Fritz W., "Notes Toward a Theory of Multilevel Governing in Europe," *Scandinavian Political Studies*, C.24, S.1, 2001, s. 9-12.

ise Birliğin kurumsal yapısının politika transferindeki rolünden yola çıkılarak, kurumsalcı bir yaklaşımla, kurumları, rasyonel aktörlerin politika arayışlarını gerçekleştirdikleri yapıyı şekillendiren ana unsurlar olarak tanımlarlar. Ayrıca AB'nin farklı kurumsal süreçlerinde farklı politika transferlerinin gerçekleştiği ve buna bağlı olarak farklı çıktılar olduğunu ileri sürerler. (Bulmer, S., Dolowitz, D., Humphreys, P. ve Padgett, S., 2007, s.17.) Tüm bu analizlerin odağında politika transferinin Avrupalılaşmayı sağlayan temel bir unsur olduğu yer almaktadır.

Avrupalılaşma Çalışmalarında AB: 'Politika Yapan Devlet'ten 'Politika Transfer Eden Devlet'e

Tarihsel sürece paralel olarak, 1990'lı yıllara kadarki AB yazınının konuları üye devletlerin biraraya gelmeleri ve bir ulus-üstü örgüt kurup yetkilerini bu örgüte devretmelerine yönelik tartişmaları kapsamakta idi. Bu tartişmaların kuramsal temeli ise, devletlerin bilinçli bir şekilde, bütünleşme amacını güderek üzerinde işbirliği sağlamayı başardıkları bir konunun, uzun vadede yayılma etkisi (*spillover effect*) göstereceği ve bu bağlamda bütünleşmenin derinleşeceğini öne süren yeni-işlevselcilik (*neo-functionalism*) ve hükümetlerarasıcılık (*inter-governmentalism*) gibi dönüşüm sürecini aşağıdan yukarı doğru (*bottom-up*) bakış açısıyla inceleyen kuramlar arasındaki tartişmalara dayanmaktaydı.⁴ Bu kuramsal tartişmalar, ekonomik entegrasyondan siyasi entegrasyona giden sürece yönelik açıklamalar üzerinden yürütölmekte idi.⁵

AB'nin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı dönüşümlere paralel olarak, AB yazını zaman içerisinde karşılaştırmalı siyaset disiplini ve kamu politikaları kavram, kuram ve yöntemlerini kullanmaya başlamış ve buna bağlı olarak incelediği temel sorunsallar da değişmiştir. (Bölükbaşı, T., Ertugal, E. H. ve Özçürümez, S., 2011, s.78.) 2000'li yıllarla birlikte, AB'nin Doğu Avrupa'ya genişlemesiyle ve bu büyük genişlemenin doğurduğu derinleşme tartişmalarına paralel olarak, klasik bütünleşme kuramları da yerini yeni-kurumsalcılık (*neo-institutionalism*) yaklaşımlarında yer alan Avrupalılaşma kuramlarına bırakmıştır.

Yazında Avrupalılaşmanın tanımı konusunda görüş birliğine varılamamış ve Avrupalılaşma farklı yazarlar tarafından, farklı dönemlerde, farklı şekillerde ve giderek gelişen bir biçimde kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramsallaştırmaların herbirinde vurgu yapılan hususlar da farklılık arz etmektedir. Burada Avrupalılaşma yazında ön plana

⁴ Neofonksiyonalizm ve spillover etkisi hakkında geniş bilgi için bkz. Haas, E., 1961, "International Integration: The European and The Universal Process", *International Organization*, C. 15, s. 366-392; Haas, E., 1958, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*, Stanford: Stanford University Press.; Haas, E., 1975, *The Obsolescence of Regional Integration Theory*, Berkeley, CA: University of California, Institute of International Studies, Research Series, No. 25; Hix, S., 2005, *The Political System of the European Union*, Palgrave.; Moravcsik, A., 2005, 'The European Constitutional Compromise and the Neofunctionalist Legacy', *Journal of European Public Policy*, C. 2, S. 2, s. 349-386.

⁵ Kuramsal tartişmalar için bkz. Mitrany, D., 1943, *A Working Peace System: An Argument for the Functional Development of International Organization*, Royal Institute for International Affairs, London; Moravcsik, A., 1998, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power From Rome to Maastricht*, Cornell University Press, Ithaca NY.

çıkmiş ve politika transferinin temellenebileceği kurumsal modeller temelinde, Avrupalılışma vurgusu yapan bazı kavramsallaştırmalara yer vermek yerinde olacaktır. Avrupalılışmaya ilişkin ilk kavramsallaştırmalardan biri Robert Ladrech tarafından yapılmıştır. Ladrech, Avrupalılışmayı “Avrupa Topluluğu (AT)’nin siyasi ve ekonomik dinamiklerini, ulusal politikanın ve politika oluşturma sürecinin örgütsel mantığının bir parçası haline getirerek politikaların yönünü ve şeklini etkileyen aşamalı bir süreç” şeklinde tanımlamıştır. (Ladrech, R., 1994, s. 69.) Benzer bir şekilde, Lars Mjoset’in kavramsallaştırmasında Avrupalılışma, “Avrupa’nın etkisinin, özellikle Avrupa kurumsal modellerinin orijinal kaynaklarının dışındaki alanlara yayılması” olarak değerlendirilmektedir. (Mjoset, L., 1997, s. 1.) Caporaso, Rowles ve Risse ise Avrupalılışmayı Avrupa düzeyinde belirgin bir yönetim yapısının oluşumu ve gelişimi olarak ifade etmişlerdir. (Risse, T., Cowles, M. ve Caporaso, J., 2001, s.1.) Yine Börzel, bu kez daha farklı bir bakış açısıyla, yetkinin AB’ye devredilmesinden sonraki aşama ile ilgilenmiştir. Bu bağlamda Avrupalılışmayı “ulusal politika alanlarının giderek Avrupa düzeyinde oluşturulan politikalara tabi oldukları bir süreç” olarak tanımlamış ve böylece kavramı Avrupa’nın ulusal politika alanına etkisi ile sınırlandırmıştır. (Börzel, Tanja A., 1999, s. 574.)

Christoph Knill ve Dirk Lehmkuhl (1999), Avrupalılışmayı Avrupa kaynaklı gerekliliklerin ve taleplerin ulusal düzeye yansması olarak ele almakta ve bu şekilde üye ülkelerde hangi yollarla kurumsal değişikliklerin ortaya çıktığını incelemektedir. Bu kavramsallaşma ile çelişmemekle birlikte, Radaelli Avrupalılışma sürecini AB düzeyindeki politikaların hiyerarşik bir şekilde (*hierarchical chain of command*) ulusal alana aktarılmasını sağlayan dikey mekanizmalar bütünü olarak adlandırmıştır. (Radaelli, C.M., 2003, s. 40-44.) Bu bütünde, AB, politika alanlarında belli modeller ortaya koymakta ve üye ülkelerin bu modele uyum sağlamasını beklemektedir. Schmidt ise, bu mekanizmayı “zorlayıcı AB modeli” (*required EU model*) yoluyla gerçekleşen uyum mekanizması olarak ele almaktadır. (Schmidt, V. A., 2001, s. 8.) Yazında, bu süreçlere paralel olarak AB giderek “kamu politikası yapan devlet” olarak nitelendirilmiş, AB’nin ulusal yapılara etkileri detaylı biçimde incelenmiştir. (Richardson, J., 2015, s. 2.)

Olsen’e göre ise Avrupalılışmanın ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için ülke içindeki kurumsal değişim mekanizmasını ve değişimi başlatıp sürdüren dinamikleri iyi anlamak gerekmektedir. (Olsen, J. P., 2002, s. 925.) Daha sonra Radaelli, daha sistematik bir bakış açısıyla Avrupalılışmayı; “ilk olarak AB kararlarında tanımlanan ve sağlaştıırılan, daha sonra ise iç söylemlere, kimliklere, siyasi yapı ve kamu politikalarına dahil edilen resmi olan veya olmayan kural, prosedür, politika paradigmaları, stiller, bir işi yapma biçimi, ortak inanç ve normların (a) yapılandırılması b) yayılması ve c) kurumsallaşması süreci” olarak kavramsallaştırmıştır. (Radaelli, C. M., 2004, s. 3.) Radaelli’nin tanımından yola çıkarak, Avrupa araştırmalarında son dönemde, özellikle karşılaştırmalı kamu politikaları yazınında, Birlik düzeyindeki politika ve uygulamaların iç yapıya aktarılması ve ülke içi düzeyde kurumsallaştırılmasıyla ilgilenildiği ifade edilebilir. Börzel, kurumsalcılık çerçevesinde Avrupalılışmayı iç politika alanlarının giderek artan şekilde Avrupa politika yapım süreçlerine bağlı hale gelmesi olarak tanımlamaktadır. (Börzel, Tanja A., s.573-596.) Dolayısıyla Avrupalılışma, AB’nin, ülkedeki yönetime ve kurumsal yapılara (*polity*),

ülkede siyaseti şekillendiren siyasi partiler ve baskı gruplarınca yürütülen politikalara (*politics*) ve ortak politikaları yoluyla siyasaya (*policy*) etki etmesidir. Börzel ve Risse'e göre, Avrupalılışma etkisini yukarıdan aşağı doğru bir süreç olarak ele almak, aday ve üye ülkelerin siyasi, hukuki yapılarındaki iç değişimi üzerinde AB'nin zorlayıcı bir güç olduğunu anlamak için gereklidir. (Börzel, T. A. ve Risse, T., 2000, s.8.) AB'nin bu dönüştürücü gücü (transformative power), yazında Avrupalılışma olarak tanımlanan ve üye ve aday ülkelerin politika yapımı, yönetimi ve politikalarında ulusal bir değişimi gerçekleştirecek yönetim ve politika transferi gücü ile kavramsallaştırılmaktadır. (Hüllen V. ve Börzel, T. A., 2013, s. 5.)

Yukarıdaki tartışmalar ışığında, Bölükbaşı vd'nden yola çıkarak tarihsel süreçte klasik entegrasyon kuramlarına paralel olarak ilk kuşak Avrupalılışma çalışmalarının üye ülkelerin ulusal politikalarını uluslararası düzeyde birleştirerek bütünleştirdiği ve ulusüstü düzeye taşıdığı "yukarı yükleme" (*uploading*) süreçlerine odaklandığı söylenebilir. (Bölükbaşı vd., 2011, s. 82.) Bu süreçte *spillover etkisi* ile bir politika alanındaki bütünleşmenin diğer alanlara yayılarak pek çok politika alanına etki ettiği ileri sürülmektedir. Bu süreçlerin birbirini tamamladığı ve AB'ye giderek "kamu politikası yapan bir devlet" niteliği kazandıran bu ulus-üstü yapıyı inceleyen ikinci kuşak yazın ise bu yapının yönetimini incelemektedir. Üçüncü kuşak yazın ise bu kurumsal yapının üye ve aday ülkelere "transferi"ni yani "aşağı indirme" (*downloading*)ye odaklanmaktadır. Bölükbaşı vd.'ye göre, "Böylece, birinci kuşak aracılığıyla yukarı yükleme süreçlerini inceleyen Avrupalılışma çalışmaları üçüncü kuşağın yardımıyla mevcut AB yapısının ulusal düzeye etkilerini aşağı indirme süreçlerinde inceleyerek, bir anlamda kuramsal çemberi tamamlamış ve bu yolla daha bütüncül bir resme ulaşmıştır." (Bölükbaşı vd, 2011, s.82.)

Bu tartışmalar temelinde, Avrupalılışma, AB politika alanlarında gerçekleşen Avrupalılışma, üye devletlere politika transferi yoluyla gerçekleşen Avrupalılışma ve aday ülkelere politika transferi yoluyla Avrupalılışma olmak üzere üç analitik kategoride ele alınacaktır.

Avrupalılışma I: AB Politika Alanları'nda Avrupalılışma

Avrupalılışma'nın kuramsal tartışmalarında ifade edildiği üzere, politika alanlarının birbiri ile bağlantılı olmasının bir sonucu olarak bütünleşmeye konu politika alanının daha iyi uygulanmasının bir başka politika alanının bütünleşme sürecine dâhil edilmesine yol açabilmesi mümkündür. Zira, Neofonksiyonalist yaklaşımın kurucusu olan Haas, bütünleşmenin bir anda tüm sektörlerde değil, adım adım yürütülmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Haas'a göre teknik bir alanda başlayan işbirliği yayılma etkisi ile zaman içinde daha fazla ve yakın işbirliğini gerektirecek ve böylece daha fazla sektörü kapsayacaktır. Yine Haas'a göre, önceleri salt işlevsel olan entegrasyon, siyasal entegrasyona dönüşecektir. Bir başka deyişle, ekonomik entegrasyon sürecinin sonunda bir siyasal topluluk oluşacaktır. (Haas, E. B. 1960, ss. 228-237.) Nitekim, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan Avrupa Ortak Pazarı'nı içeren Avrupa Bütünleşmesi'ne geçiş örneğinde görüldüğü üzere, bir alanda oluşturulan ulusüstü kuruluşların avantajlarından yararlananların diğer alanlarda da benzer oluşumları destekleyecekleri ileri sürülmektedir. Böylelikle, bir sektörde gerçekleşen

entegrasyonun diğer sektörlerde de entegrasyonu teşvik edeceği kabul edilmektedir. (Dougherty, J. E. ve Pfaltzgraff, R. L., 2001, s.514.) Bu haliyle Avrupalılaşma, AB politika alanlarında giderek daha fazla alanın bütünleşme içerisine alınması olarak tanımlanabilir.

Avrupalılaşma II: Üye Devletlere Politika Transferi yoluyla Avrupalılaşma

Makalenin bu ve ilerleyen bölümünde, politika transferinin, Avrupalılaşma yazınıının üçüncü kuşağını oluşturan tartişmalar çerçevesinde, üye ve aday ülkelerin Avrupalılaşma süreçlerindeki farklılaşan rolü incelenecektir. Teorik temellerinin sağlamliğı konusu tartişmalı olsa da, AB'nin çok düzeyli yönetim karakterinden kaynaklanan politika transferinin kurumsal yaklaşımlar ile açıklanmasının mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda AB'nin üye devletlere politika transferi, Bulmer ve Padgett'tan yola çıkılarak, farklı kurumsal özelliklere sahip üç yönetim biçimi çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır. (Bulmer ve Padgett, 2004, s. 107-110.)

1- Hiyerarşi Yoluyla Yönetişim: Zorlayıcı Politika Transferi

Bu transfer tipi, AB hukukunun uygulandığı ve ulusüstü yetkinin vurgulandığı Topluluk Yöntemi'ni⁶ kapsamaktadır. Yüksek düzeyde kurumsallaşmaya işaret eden bu yönetim biçiminde politika transferi, otoriter ulusüstü aktörlerden daha alt düzeylere doğru kuralların uygulanması ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi yoluyla dikey olarak gerçekteşmektedir. Literatürde bu kapsamda üç farklı yönetim biçimi tanımlanmıştır. İlk yönetim biçimi antlaşmalar, mevzuat, AB hukuku ve ulusüstü kurumlara delege edilen güçten kaynaklı zorlayıcı mekanizmaların kullanılmasını gerektirir. İkinci yönetim biçimi, hiyerarşik yönetişimin daha yumuşak bir uygulaması olan ikincil mevzuat olarak adlandırılan direktiflerde somutlaşmaktadır. Direktifler üye devlet mevzuatına aktarılmayı gerektirdiğinden uygulamalarının takibi zorlaşmakta ve uygulanmamaları durumunda yaptırım daha hiyerarşik düzenlemelere göre hafif kalmaktadır. Üçüncü yönetim biçiminde ise mali koşulluluk yer almaktadır. Bazı politikaların benimsenmesi veya idari düzenlemelerin yapılmasının mali koşullara bağlanması durumudur. Hiyerarşik yönetim biçiminde transferinin çıktısı, üye devletler arasında ortak kural ve uygulamalar oluşturmayı ve bu yolla üye devlet politika ve uygulamalarının AB'nin politika ve uygulamalarına benzetilmesidir. Bu üç hiyerarşik yönetim biçimi de bu yukarıdan aşağıya benzetim sürecini sağlamak üzere oluşturulmuştur. Ulusüstü yetkinin kullanıldığı ve zorlayıcı araçların mevcut olduğu bu yönetim biçiminde üye devletlerin AB modellerine benzemesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

⁶ Topluluk Yöntemi: AB'nin sıklıkla başvurduğu klasik yasama yöntemidir. Bu faaliyetin esasını oluşturan direktifler ve diğer yasal araçlar üye ülke mevzuatlarına aktararak ulusal yasalara dönüştürülür. Bu faaliyetlerin hukuksal denetimi AB Adalet Divanı tarafından gerçekleştirilir: **Trubek, D.**, 2003, "The European Employment Strategy and The Future of EU Governance," **RGSJ Working Papers-10**, Riga, s. 6.

2- Müzakere Yoluyla Yönetişim: Rıza Yoluyla Politika Transferi

Müzakere yoluyla yönetim sürecini ve çıktıları şekillendiren “karar kuralları” (*decision rules*) ve “müzakere biçimi” olmak üzere iki kurumsal değişken mevcuttur. Bu iki değişken arasında, karar alma yöntemi olarak nitelikli çoğunluğun ve müzakere biçimi olarak problem çözmenin, oybirliği ve pazarlıktan daha güçlü bir transfere yol açabileceği ileri sürülmektedir. Bulmer ve Padgett, AB’nin Çevre Politikası ve Sosyal Politikası’ndaki transfer süreçlerinde, bu alanlardaki nitelikli çoğunlukla karar alma yönteminin AB’nin müzakere yoluya politika transferini güçlendirdiğini ve yöntemin üye devletlerin farklı politika modelleri karşısındaki direnişinin kırılmasında önemli bir araç haline geldiğinin altını çizmişlerdir. (Bulmer ve Padgett, 2004, s. 108.) Ayrıca, çalışmalarında müzakere biçimi ile transfer çıktıları arasında da bir korelasyon tespit ederek, örneğin, telekomünikasyon alanında problem çözme biçimindeki müzakere biçiminin güçlü bir transfer sağladığı, elektrik alanında ise müzakerelerdeki pazarlıkların transfer çıktıları zayıflattığını gözlemişlerdir. (Bulmer ve Padgett, 2004, s. 109.) Hiyerarşik yönetime göre bu yönetim biçiminde, nispeten zayıf transfer mekanizmaları olan sentez mevcutken, kısır transfer diyebileceğimiz bir sonuç almak da mümkün olabilmektedir.

3- Kolaylaştırma Yoluyla Yönetişim: Hükümetlerarası Öğrenme

Bu yönetim biçiminde politika transferi iyi uygulamaların yayılımı yoluyla yatay olarak gerçekleşmektedir. Hükümetlerarası öğrenme tezi, ulusal aktörlerin diğer ülkelerin performanslarını izleyebilecekleri ölçülebilir hedefler çerçevesinde hareket ederek, iç politikaları yeniden değerlendirmeye zorunlu hale gelmeleri düşüncesine dayanmaktadır. Hükümetlerarası öğrenme, AB’nin kurumsallaşma sürecinin zayıf olduğu ‘Adalet ve İçişlerinde İşbirliği’ alanında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda karar almayı kolaylaştıracak “işbirliği kültürü” gibi kavramlar sürecin işlenmesini gerektiren mekanizmalar olarak geliştirilmiştir. Öte yandan, ‘Avrupa İstihdam Stratejisi’ni oluştururken kullanılan ‘Açık Koordinasyon Yöntemi (*Open Method of Coordination*)⁷ yine bu alanda yönetimi kolaylaştıran araçlardan biridir. Bu yönetim biçiminde gerçekleşen politika transferinin çıktıları diğer iki yönetime göre zayıftır. Daha gayri-resmi kurallar ve yumuşak uyum mekanizmaları transferin etkilerinin de zayıf olmasına neden olmaktadır. Kurumsallaşmanın da zayıf olduğu bu yönetim biçiminde politika transferinin mekanizmaları da etki ile sınırlıdır.

Avrupalılaşma III: Aday Ülkelere Politika Transferi yoluyla Avrupalılaşma

Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte yeni üye ülkeleri bünyesine dahil ederek sınırlarını genişleten AB, ulusal hükümetler üzerindeki yetki ve otoritesini genişletirken, 1990’lı yılların sonundan itibaren de koşulluluk ilkesi doğrultusunda aday ülkeler için

⁷ Açık Koordinasyon Yöntemi: Bu yöntem Lizbon Zirvesi’nde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için uygulamaya konulmuştur. Bu yöntem tüm tarafların katılımıyla politikaların yürütülebilmesini ve uygulamada önde olanları ve geride kalanları ortaya çıkararak üye ülkeleri gerekli reformları yapmaya yönlendirmektedir. Yöntemin uygulanmasında sübdiarite (ikincillik) ilkesinin de dikkate alınması gerekmektedir: Akın, G., 2008, “Yaşlanan Avrupa Birliği,” *Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 167-168.

dönüşüm öngören politikalar uygulamaya başlamıştır. AB'nin üye ve aday ülkeler üzerindeki bu etkisi de Avrupalılaşma kavramı ile ifade edilmektedir.

Avrupalılaşma yaklaşımı genel olarak AB'nin ülkelerle ilişkisini karşılıklı olmaktan çok, AB'den ülkeye doğru yukarıdan aşağıya tek yönlü olarak ele aldığı için eleştirilse de yine de AB'nin asimetrik ilişkisi olduğu aday ülke üzerindeki etkisini çalışırken en uygun yöntem olduğu ileri sürülmektedir. (Börzel ve Risse, 2000, s. 14.) Üyelik sürecinde, Kopenhag kriterleri⁸ ile AB'nin sadece düzenleyici boyutunun (regulatory pillar) değil aynı zamanda normatif boyutunun da (normative pillar) adaylara transfer edilmesi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Bulmer ve Radaelli, AB genişleme sürecini, kaynağında AB'nin yer aldığı en kapsamlı Avrupalılaşma örneklerinden birisi olarak değerlendirmektedir. (Bulmer, S. ve Radaelli C. M., 2004, s.4.)

Üye olmayan ülkelerin Avrupalılaşma sürecinde AB politika ve mekanizmalarına gösterdikleri uyum, tüm AB müktesebatını kapsayacak kadar kapsamlıdır. AB'nin aday ülkeler ile gerçekteşirdiği müzakereler, AB'den aday ülkelere kapsamlı bir politika transferi yaratmaktadır. Bu süreçte AB müktesebatı bir anlamda aday ülkelere ihraç edilmektedir. Bu durum, yazında, aday ülkelerin Avrupalılaşma sürecine koşulluluk gibi farklı araçların dahil edilmesine ve kriterlere gösterdikleri uyumun üye ülkelere nazaran daha yakından izlenmesine yol açmaktadır.

Yazında aday ülkelerdeki Avrupalılaşma süreci, koşulluluk mekanizması üzerinden, aday ülkelerin kopyalama yoluyla AB'nin yükümlü transfer araçlarını kullanmasına işaret etmektedir.

⁸ Kopenhag kriterleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Baykal, S., "Kopenhag Kriterleri" kutusu, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. II:1980-2001**, İletişim yayınları, İstanbul 2002, içinde, s. 323.

Tablo 1: Aday Ülkelere Yönelik Politika Transferi

Aday Ülkelere Yönelik Politika Transferi	
Bağlam	Koşulluluk Avrupa Komisyonu'nun zorlayıcı etkisi
Politika Süreci	Politikanın benimsenmesi AB'nin zorlayıcı transfer (yükümlü transfer) araçları
Politika Transferinin Mekanizma ve Çıktıları	Kopyalama (+) Politika'nın yeterince sahiplenilmemesi (-) Politikanın etkin olarak uygulanmaması (-)

Kaynak: Nakrosis, Vitalis, "Policy Transfer in the Pre- And Post-Accession Period: Experience Of The New EU Member States," 11-13 Ağustos 2005 tarihinde İzlanda/Reykjavik'te düzenlenen "EU Accession and Integration: Nordic Experiences and Baltic Perspectives" başlıklı çalışmaya sunulan makale, s.124.

Bazı durumlarda aday ülkeler yukarıdaki mekanizmalardan farklı ve uyum baskısından bağımsız olarak, AB normlarını benimsemeyi iç politika sorunlarının çözülebilmesi için en etkin yol olarak görebilirler. Bazı durumlarda ise aday ülkelerdeki aktörlerin ikna (*persuasion*) ve sosyal öğrenme süreçlerinden geçmesi ile norm aktarımı gerçekleşebilmektedir. Bu anlamda Avrupalılaşma daha yatay bir şekilde sosyalizasyon mekanizması ile işleyebilmektedir. (Smith, Karen E., 2003, s. 108.)

Aday Ülkelere Politika Transferinde Koşulluluk

Koşulluluk, "bir devlet ya da uluslararası örgütün başka bir devletin kendisinden beklediği çıkarların gerçekleşmesini belli koşulların ve yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağladığı" bir araçtır. (Fierro, E., 2003, s.96.) Genel olarak iki çeşit koşulluluktan söz etmek mümkündür. Bunlar, ön koşulluluk (*ex ante conditionality*) ve ardıl koşulluluk (*ex post conditionality*)tur. Ön koşulluluk, birtakım koşulların akdi bir ilişkiye girmeden önce karşılanmasını öngörür. Bu da koşullara hukuki nitelikten ziyade siyasi nitelik katmaktadır. Kopenhag kriterleri bu kapsamda yer almaktadır. Ardıl koşulluluk ise, taraflar arasında anlaşma yapıldıktan ya da diğer bir tür akdi ilişki doğduktan sonra koşulların gündeme geldiği bir koşulluluk modelidir. AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ticaret ve ortaklık anlaşmalarına eklediği "insan hakları hükümleri" bu tür koşulluluğa örnek oluşturmaktadır. (Fierro, 2003, s.98.) Bu modelde tarafların söz konusu anlaşmada ortaya konan kurallar ve koşullar temelinde hareket etmesi beklenmektedir.

Koşulluluk, AB adaylık sürecinde belli aşamalara geçilmesini, katılım öncesi yardımlardan yararlanmayı ve nihayetinde AB üyesi olmayı aday ülkenin Birlik tarafından belirlenen koşullara uymasına bağlı hale getirmektedir. (Grabbe, H., 2003, s. 304-309.) Böylece uyum baskısı ile üyelik ödülü birbirine bağımlı kılınmaktadır. (Kelly, J., 2001, s. 71.) Uyumun gerçekleşmemesi halinde AB, cezalandırıcı veya destekleyici pekiştirme yoluna gitmemektedir. Ancak uyumsuzluğa aday ülkeye üyelik ödülünün verilmemesi şeklinde bir tepkiyle cevap vermektedir. (Schimmelfennig, F., Engert, S. ve Knobel, H., 2002, s. 2-3.)

Koşulluluk aday ülkeler üzerinde bir dış etki aracı olarak işlev görmektedir. Bu araç, doğası gereği AB düzeyinden ulusal düzeye dikey ya da diğer bir ifadeyle hiyerarşik bir norm veya politika aktarımını içermektedir. Bu şekilde AB, kendinin belirlediği ve pazarlığa açık olmayan kuralları aday ülkelere aktarmakta ve aday ülkelerin bu kurallara ne ölçüde uyduğunu düzenli izleme mekanizmaları ile takip etmektedir. Öyle ki Wade Jacoby, AB'nin aday ülkelerle ilişkilerinde, "öğrencilerine" modeller sunan, üyelik için asgari standartlar oluşturan ve yapılması gereken düzenlemeler konusunda önerilerde bulunan "kurumsal bir öğretmen" gibi hareket ettiğini ileri sürmüştür. (Jacoby, W., 2001, s. 170-171.) AB'nin bu süreçte kullandığı mekanizmalar, araçlar ve aşamalar da önem taşımaktadır. Aday ülkelerin katılım müzakerelerine başlayabilmesi için siyasi kriterleri yeterince karşıladığının AB tarafından kabul edilmesi ve ilerleyen süreçte siyasi koşulluluğun işleyişinin takip edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde AB, aday ülkenin siyasi kriterleri ciddi şekilde ihlal etmesi durumunda müzakerelerin askıya alınması kozunu prensip olarak elinde tutmaktadır. Müktesebata dayalı koşulluluk, aday ülkelerin AB üyeliğine teknik yönden hazır olma durumlarının düzenli olarak değerlendirilmesiyle ve taramaların yapılmasıyla ilerleyen bir süreçtir. (Anastasakis, O., 2008, s. 368.) AB'nin yasal yetkisinin olduğu alanlarda gerçekte bu durum zorlayıcı politika transferi olarak tanımlanır ve dolayısı ile transferin çıktıları da daha somuttur. Koşulluluk bu haliyle önemli bir politika transferi mekanizması olarak tanımlanabilir.

Aday Ülkelere Politika Transferi'nin Türleri: Dikey Politika Transferi ve Araçları

Daha önce de ifade edildiği üzere, Avrupalılaşma yaklaşımı genel olarak AB'nin ülkelerle ilişkisini, karşılıklı olmaktan çok, AB'den ülkeye doğru, yukarıdan aşağıya tek yönlü olarak ele aldığı için eleştirilse de, AB'nin asimetric ilişkisi olduğu aday ülke üzerindeki etkisini çalışırken en uygun yöntem olduğu görülmektedir. (Börzel ve Risse, 2000, s.15.) Aynı zamanda dikey transfer olarak adlandırılan bu politika transferinin pek çok uygulama aracı bulunmaktadır. (Nakrosis, 2005, s.117.) Erdinç ve Visier, aday ülkelere politika transferini incelerken, farklı aktör, farklı politika araçları ve farklı transfer süreçlerinin kümelendiği, Tablo 2'da belirtilen üç kategoriden bahsetmektedirler (Erdinç, I. ve Visier, C., 2017, s. 246). Katılım müzakereleri, katılım öncesi planlama süreci ve katılım öncesi mali destekler şeklindeki bu kategorileştirme çerçevesinde, genişleme sürecinde AB'nin aday ülkelerdeki değişimi tetiklemek için kullandığı bu önemli araçlar aşağıda detaylı olarak ele alınacaktır.

Tablo 2: AB'nin Aday Ülkelere Dikey Politika Transferi

Dikey Politika Transferi		
Kategoriler	Transfer Araçları	Transfer Tipi
Katılım Müzakereleri	Tarama Raporları Açılış-Kapanış Kriterleri	Zorlayıcı
Katılım Öncesi Planlama Süreci	Katılım Ortaklığı Belgesi Ulusal Program	Zorlayıcı
Katılım Öncesi Mali Destekler	Mali Yardım Aracı	Zorlayıcı

Kaynak: Erdinç ve Visier, 2017, s. 243'ten yola çıkarak hazırlanan yazarın özğün tablosu.

AB'nin aday ülkeler ile yürüttüğü müzakereler, AB'den aday ülkelere kapsamlı bir politika transferini içermektedir. Bu süreçte AB müktesebatı bir anlamda aday ülkelere ihraç edilmektedir. Politika transferinin içeriğini belirleyen katılım müzakereleri, aday ülkenin, tek taraflı olarak, AB müktesebatının tamamını kabul etmesini gerektiğinden, klasik anlamda müzakere olarak kabul edilmemektedir. Yazında belirtildiği haliyle, AB'nin son genişleme sürecinde, tüm aday ülkelere ilişkin tek bir müzakere çerçevesi oluşturulmuş ve katılım müzakerelerinin temel ilkeleri belirlenmiştir. Aday ülkenin AB müktesebatına uyum düzeyinin belirlendiği bu süreci, yine Hükümetlerarası Konferans kararıyla uyum seviyesinin yeterli bulunduğu konu başlıklarında müzakerelerin fiilen başlatılması izlemektedir. Aday ülke tarafından her konu başlığı için hazırlanan müzakere pozisyonları AB Dönem Başkanlığı'na sunulmakta, buna karşılık Komisyon tarafından hazırlanan AB ortak pozisyonlarına üye ülkelerin katkıları alındıktan sonra Konsey'de oy birliği ile nihai hali verilmektedir.

Müzakere sürecinde, politika transferinin iki önemli uygulama aracı tarama raporları ile müzakerelerin açılış ve kapanış kriterleridir. Katılım müzakerelerinin ilk aşamasını oluşturan tarama süreci, aday ülkelerin müktesebat hakkında ayrıntılı bilgilendirilmeleri ve ulusal mevzuatlarının AB müktesebatı ile ne ölçüde uyumlu olduğunun tespit edilmesini içermektedir. (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı) Tarama sürecinin ardından hazırlanan ve onaylanan bu raporda müzakerelerin açılmasına yönelik bir önerinin yer almaması durumunda, aday ülkeden bazı açılış kriterlerinin yerine getirmesi beklenebilmektedir. Açılış kriterleri Hırvatistan ve Türkiye'nin müzakere süreçlerinde ilk kez uygulanmıştır. (Erdinç ve Visier, 2017, s. 249.)

Müzakerelerin devam ettiği süreçte, Avrupa Komisyonu aday ülkenin hazırlıklarındaki gelişimini çeşitli yollarla izlemekte ve gözlemlerini yıllık raporlar şeklinde sunmaktadır. İlerleme raporları olarak anılan bu belgeler aynı zamanda müzakerelerin hızını da etkileyebilmektedir. İlerleme Raporları, ülkelerin politika transferindeki performanslarının takibini sağlayan ve transferin başarılı olup olmadığının ortaya koyan, somut göstergeleri ile izlenebilir uygulamalardır. Avrupa Komisyonu'nun belirlediği aday ülkelerdeki kurumsal veya politika düzeyindeki sorunlara yönelik aday ülke

tarafından alınan önlemlerin değerlendirildiği bu çalışmalar aynı zamanda politika transferinin ne ölçüde gerçekteştiğinin izlendiği çalışmalardır.

AB'nin aday ülkelere politika transferi sürecindeki ikinci kategori, katılım öncesi planlama sürecine ilişkindir. Bu süreçte politika transferine hazırlık açısından son derece önemli iki belge hazırlanmaktadır. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), adaylığı resmen kabul edilen her ülke için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konsey tarafından onaylandıktan sonra, AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanan bir belgedir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan her KOB'a karşılık olarak aday ülkelerin bir Ulusal Program (UP) hazırlamaları beklenmektedir. Aday ülke tarafından alınacak tedbirin hangi kurumlar tarafından, hangi vadelerde, nasıl bir kurumsal yapılanma çerçevesinde ve hangi mali kaynaklar kullanılarak yapılacağı UP'da detaylı olarak verilmektedir.

AB politika transferinin gerçekteştiği bir başka süreç ise katılım öncesi mali desteklere ilişkin olarak gerçekteşmektedir. Aday ülkelerin AB Programları ve Ajanslarına katılımları, uluslararası mali kurumlar (Dünya Bankası, Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası) ile işbirlikleri, Avrupa Komisyonu tarafından programlanan ve desteklenen projelere katılımlarını da içeren sürecin en büyük bileşenini AB tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere sağlanan Katılım Öncesi Mali Yardım Aracıdır (*Instrument for Pre-accession Assistance - IPA*). (Erdiñç ve Visier, 2017, s. 246).

AB'nin IPA ile ulaşmak istediği amaç ulusal mevzuat ve standartların AB mevzuat ve standartlarıyla uyumlaştırılması, ilgili makamların katılım sürecinde bu uyumlaştırma çalışmalarını gerçekteştirmesi ve reformları uygulaması için gerekli olan kapasitelerinin oluşturulmasıdır. Böylelikle aday ülke, AB üyeliğiyle birlikte gelen hak ve yükümlülüklerle hazırlanmaktadır. IPA, AB politika transferini kolaylaştıran önemli bir uygulama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aday Ükelere Politika Transferi'nin Türleri: Yatay Politika Transferi ve Araçları

AB'nin aday ülkelere politika transferi sürecinde bir başka transfer tipi ise yatay transfer olarak da adlandırılan ve sıklıkla AB'nin hukuki yetkisinin olmadığı alanlarda kullandığı çeşitli mekanizma ve programlar yoluyla veya AB kurumları olmaksızın gerçekteşen gönüllü politika transferleridir. (Nakrosis, 2005, s.118.)

1995 yılında Madrid'de düzenlenen Avrupa Birliği Zirvesi'nde aday ülkelerin AB müktesebatını benimsemelerinin yanısıra, Müktesebatı etkili biçimde uygulayacak idari ve adli kapasiteye sahip olmaları gerektiği de ifade edilmiştir. Bu tarihten sonra, sözkonusu hedefe yönelik olarak, Tablo 'de sunulan Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması (*Technical Assistance and Information Exchange Instrument-TAIEX*)'nin kurulması, SIGMA Programı'nın oluşturulması ile eşleştirme ve bağımsız değerlendirme mekanizmalarının oluşturulması gibi kurumsal yapılanma araçları tasarlanarak hayata geçirilmiştir.

Tablo 3: AB'de Aday Ülkelere Yatay Politika Transferi

Yatay Politika Transferi: Gönüllü Transfer
Transfer Araçları
Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması (TAIEX)
Eşleştirme (Twining)
Bağımsız Değerlendirme (Peer Review)
SIGMA Programı
Ortak Değerlendirme Çerçevesi (Common Assessment Framework)
İkili İşbirlikleri

Kaynak: Nakrosis, 2005 ve yazarın özgün tablosu.

Avrupa Komisyonu Komşuluk Politikası ve Bütünleşme Müzakereleri (*Directorate General for European Neighbourhood Policy and Integration Negotiations*) Genel Müdürlüğü Kurumsal Yapılanma Birimi tarafından uygulanan Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması (*Technical Assistance and Information Exchange Instrument-TAIEX*), AB mevzuatının iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürütülmesi aşamalarında aday ve potansiyel aday ülkelere uzmanlık desteği sağlamaktadır. (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012.) AB'nin en büyük genişlemesine hazırlık olarak 1998 yılında oluşturduğu Eşleştirme (*Twining*) mekanizması ise aday ülkelerin Topluluk mevzuatını uygulayabilmelerine yönelik idari ve hukuki kapasitelerini, bu konuda en iyi uygulamaya sahip bir AB üyesi desteği ile güçlendirmelerine destek olmak amacıyla oluşturulmuştur. (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012.) Kamu politikaları alanında Avrupalılaşmanın bir unsuru olarak tanımlanan uygulama ile AB üyesi bir ülkenin kamu kurum ve kuruluşlarındaki uzmanlığın faydalanıcı ülke kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılması amaçlanmaktadır. Aday ülkelerde eşleştirme projelerinin yanısıra, kurumsal yapılanma ve ilerlemenin izlenmesi sürecinde bağımsız değerlendirmelerden (*Peer Reviews*) de faydalanılmaktadır. Bağımsız değerlendirmeler sıklıkla aday ülkelerin uyum sürecinin son aşamalarına yönelik olarak uygulanmaktadır. Üyelik müzakereleri sürecinde tüm aday ülkeler için çeşitli düzeylerde bağımsız değerlendirmeler yürütülmektedir. Bir yıl içerisinde ortalama 150 bağımsız değerlendirme Avrupa Komisyonu ya da TAIEX bütçesi çerçevesinde yaptırılmaktadır. (Nakrosis, 2005, s.112.) Bu bağımsız değerlendirmelerin Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmesi ve değerlendirmelerin takip edilmesi politikaların müktesebata uyumlu uygulamaları yönünde aday ülkeleri baskıladığından politika transferinin sinerji etkisini de pekiştirmektedir. Öte yandan, OECD'nin Kamu Yönetimi Direktörlüğüne bağlı olarak kurulan ve AB ile OECD'nin ortak bir girişimi olan SIGMA (*Support for Improvement in Governance and Management - Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek için Destek*) Programı, aday ve potansiyel aday ülkelerin idari kapasitelerinin geliştirilmesini amaçlayan bir kurumsal yapılanma mekanizması olarak tasarlanmıştır. (Acar, A. ve Sevinç İ., 2011, s.3) Bir yatay transfer aracı olarak SIGMA Programı'nda

finanse edilecek projeler konusundaki ön Őart söz konusu projelerin AB'nin hedefleri ile uyumlu olmasıdır.

Yukarıda ifade edilen tüm yatay transfer araçları AB kurumlarının dahil olduğu uygulamalardır. Uygulamada AB kurumlarının dahil olmadığı yatay transfer araçları da mevcuttur. Bu araçların başında *Ortak Değerlendirme Çerçevesi (Common Assessment Framework-CAF)* olarak adlandırılan ve Avrupa hükümetlerinin pekçoğu tarafından kullanılan bir uygulama gelmektedir. (Nakrosis, 2005, s.123.) Kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik bu uygulama Avrupa yönetim reformunun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bir toplam kalite yönetimi olarak tasarlanan CAF kamu kurumlarına kalite yönetim tekniklerini kullanarak performanslarını arttırabilecekleri bir araç sunmaktadır. CAF aynı zamanda aday ülkeler için uyum sürecini kolaylaştırıcı bir araç olarak politika transferi için önemlidir. AB kurumlarının dahil olmadığı bir diğer transfer aracı ise AB üyesi devletler ile aday ülkeler arasındaki *ikili işbirlikleridir*. İkili işbirlikleri çerçevesinde iyi uygulamaların paylaşılmasının yanı sıra belirli politika alanlarında kurulan işbirliklerinin aday ülkelerin müktesebata uyumunu kolaylaştırdığı ileri sürülmektedir. (Nakrosis, a.g.m., s.124.) İkili işbirliklerine örnek olarak, Hollanda tarafından yürütölen ve AB'ye aday veya potansiyel aday ülkelerdeki sosyal değişimi hedefleyen MATRA Programı ve İngiltere ile Türkiye arasında bilim ve araştırma alanında işbirliğine yönelik olarak yürütölen Newton-Katip Çelebi Programı gösterilebilir.

Sonuç

Çalışmada, AB, Avrupalılaşma çalışmalarının değişen odağı kapsamındaki tartışmalar çerçevesinde, politika yapan devlet niteliği bir adım ileriye taşınarak üye, aday ve diğer ülkelere 'politika transferi yapan devlet' olarak tanımlanmaktadır. Kamu politikaları alanında uzun yıllar pekçok araştırmaya konu olmuş 'politika transferi'nin AB'nin üye ve aday ülkelere yönelik bütünleşme politikalarındaki yerini ortaya koymak, transfer araç, uygulama ve derecelerini tespit etmek ve Avrupalılaşma'yı politika transferi ile açıklamak amaçlanmıştır.

AB'nin üye ve aday ülkelere yönelik politika transferi Avrupalılaşma çalışmalarındaki kuramsal tartışmalar temelinde ortaya konulan üç düzleme paralel olarak geliştirilen ve 'AB politikaları alanında', 'üye ülkelere' ve 'aday ülkelere' politika transferi olmak üzere üç analitik kategoride incelenmiştir. Üye ülkelere yönelik politika transferi farklı kurumsal özelliklere sahip üç yönetim biçimi çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır. Hiyerarşi yoluyla yönetim, karar almada gücün önemli bir kısmının ulusüstü kurumlara ait olduğu alanlarda geçerlidir. Bu gücün delege edilmesi sürecinde mutlaka müzakere yoluyla bir mevzuat veya antlaşma olması beklenir. Zorlama yoluyla transferin gerçekteleği bir yönetim biçimidir. Müzakere yoluyla yönetim, AB Konseyi merkezli politika yapımına işaret eden yönetim biçimidir. Müzakere yoluyla yönetimde politika transferi rıza ile aynı anlama gelir. Diğer bir deyişle, politika transferi gönüllü bir süreç olarak gerçekteleğmektedir. *Kolaylaştırma yoluyla yönetim*, AB politikalarının daha çok hükümetlerarası olduğu mecralarda ve üye ülke hükümetlerinin baskın olduğu alanlarda geçerlidir. Açık Koordinasyon Yöntemi bu kapsamda önemlidir. Politika transferi ise tek tarafın gönüllü olarak gerçekteleğtiği bir sürece işaret etmektedir.

Aday ülkelere yönelik politika transferi ise 'koşulluluk' kavramı ile ilişkilendirilerek daha yenilikçi bir yaklaşım ile dikey ve yatay transfer olmak üzere iki kategori altında incelenmiştir. Dikey politika transferi, AB Müktesebatı'na uyum sağlanması çerçevesinde AB'nin aday ülkeler ile yürütmekte olduğu müzakereler kapsamındaki uygulamalara işaret etmektedir. Bu çerçevede, katılım müzakereleri, katılım öncesi planlama ve katılım sürecindeki mali destekler olmak üzere üç aşamada yürütölen uyum çalışmaları politika transferi kapsamında ele alınmıştır. Son olarak yatay politika transferinde ise, aday ülkelerin uyum sürecini kolaylaştırmak adına AB tarafından oluşturulan belli başlı mekanizmalar incelenmiştir.

AB politika transferinin özgün araçları ve işleyişinin ele alındığı çalışma kapsamında AB'nin 'politika transferi yapan devlet' olarak bir başka *sui generis* işlev daha kazandığı ileri sürölebilir. Belirtilenler işığında, politika transferinin daha somut haliyle aday ülkelerin belirli politika alanlarının Avrupalılaşması süreçlerindeki uygulamalarının incelenmesinin araştırmacılara değişen sosyal gerçekliği ortaya koyma çabalarında yeni analitik çerçeveler sunabileceği ve bu kapsamda ilgili yazına önemli katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar A. ve Sevinç İ., 2011, "Avrupa Birliği SIGMA Programı'nın Türk Kamu Yönetimi'ne Yansımaları," Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, ss.1-12.
- Anastasakis, O., 2008, "The EU's Political Conditionality in the Western Balkans: Towards a More Pragmatic Approach," Southeast European and Black Sea Studies, C.8, S.4, ss. 365-377.
- Bennett, C., 1991, "What Is Policy Convergence and What Causes It?," British Journal of Political Science, C. 21, S.2, ss. 215-233.
- Bölükbaşı, H. T., Ertugal, E. H. ve Özçürümez, S., 2011, "Avrupa Entegrasyonu Kuramlarıyla Türkiye'yi Konu Alan Yazının Etkileşimi: Avrupalılaşma Araştırma Programını Türkiye Özelinde Yeniden Düşünmek", Uluslararası İlişkiler, Cilt.8, S. 30, ss.77-102.
- Börzel, T., 1999, "Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanisation in Germany and Spain", Journal of Common Market Studies, C.37, S.4, ss.573-596.
- Börzel, T. ve Risse, T., 2000, "When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change," European Integration Online Papers, C.4, S. 15, <<http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-015a.htm>> (erişim tarihi: 3.03.2018).
- Bulmer, S. ve Padgett, S., 2004, "Policy Transfer in the European Union: An Institutional Perspective," British Journal of Political Science, C.35, S.1, ss. 103-126.
- Bulmer, S., Dolowitz, D., Humphreys, P. ve Padgett, S., 2007, Policy Transfer in European Union Governance, Routledge, New York.

- Bulmer, S. ve Radaelli, C., 2004, "The Europeanisation of public policy," *Members States and the European Union*, C. Lequesne ve S. Bulmer (Ed.), Oxford, Oxford University Press.
- Dolowitz, D. ve Marsh, D., 2000, "Learning From Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy Making", *Governance*, C. 13, S.1, ss. 5-24.
- Dolowitz, D. ve Marsh, D., 1996, Who Learns What from Whom: a Review of the Policy Transfer Literature, *Political Studies*, C. 44, S.2., ss. 343-357, <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00334.x>> (erişim tarihi, 01.03.2018).
- Dougherty, James E. ve Pfaltzgraff, Robert L., 2001, *Contending Theories of International Relations*, Addison Wesley Longman, 5. Baskı, New York, ss.514.
- Erdinç, I. ve Visier, C., 2017, "What is Transfer About? Framing the Content: EU Enlargement and Trade Union Rights in Turkey," *Public Policy Transfer, Macro Dynamics and Macro Effects*, M. Hadjiisky, L. A. Pal ve C. Walker (Ed.), Elgar Publishing, Cheltenham, ss. 240-260.
- Eyestone, R., 1977, "Confusion, Diffusion and Innovation," *The American Political Science Review*, C. 77, S.2, ss. 441-447.
- Fierro, E., 2003, *The EU's Approach to Human Rights Conditionality in Practice*, Martinus Nijhoff Publishers, the Hague, ss. 96.
- Goebel, R. J., 1995, "The European Union grows: the constitutional impact of the accession of Austria, Finland and Sweden," *Fordham International Law Journal*, C.18, S.4, ss.142.
- Grabbe, H., 2003, "Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process," *The Politics of Europeanization*, K. Featherstone ve C. M. Radaelli (Ed.), Oxford University Press, Oxford, ss. 304-309.
- Haas, E. B., 1960, "The Challenge of Regionalism", (der.) Stanley Hoffmann, *Contemporary Theory in International Relations*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J., ss. 228-237.
- Hall, P. A., 1993, "Policy Paradigms, Social Learning and the State: the Case of Economic Policy Making in Britain," *Comparative Politics*, C. 25, ss. 275-296.
- Hall, P. A. ve Taylor, R., 1996, "Political Science and the Three New Institutionalisms," *Political Studies*, C.44, S.5, s. 942-947.
- Howlett, M., 2000, "Beyond Legalism? Policy Ideas, Implementation Styles and Emulation-Based Convergence in Canadian and US Enviromental Policy," *Journal of Public Policy*, C. 20, S.3, ss. 305.
- Hüllen V. ve Börzel, T. A., 2013, "The EU's Governance Transfer. From External Promotion to International Protection," *SFB-Governance Working Paper Series*, S.56.

- Ikenberry, G. J., 1990, "The International Spread of Privatisation Policies: Inducements, Learning and Policy Bandwagoning," *Political Economy of Public Sector Reform and Privatisation*, E. N. Suleiman ve J. Waterbury (Ed.), Boulder, Westview.
- Jacoby, W., 2001, "Tutors and Pupils: International Organizations, Central European Elites and Western Models," *Governance: An International Journal of Policy and Administration*, C. 14, S. 2, ss. 170-171.
- Jordan, A., Wurzel, R. ve Zito, Anthony R., 2003, "European Governance And The Transfer Of 'New' Environmental Policy Instruments In The European Union," *Public Administration*, C. 81, S.3, ss. 560-561.
- Kelly, J., 200, *Norms and Membership Conditionality: The Role of European Institutions in Ethnic Politics in Latvia, Estonia, Slovakia and Romania*, PhD Dissertation, Harvard University, Massachusetts.
- Knill, C., 2005, "Introduction: Cross-national Policy Convergence: Concepts, Approaches and Explanatory Factors," *Journal of European Public Policy*, C. 12, S.5, ss. 764-775.
- Knill, C. ve Lehmkuhl, D., 1999, "How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization," *European Integration Online Papers*, C. 3, No. 7, <<http://eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>> (erişim tarihi, 2.03.2018), ss. 2-3.
- Majone, G., 1991, *Cross National Sources of Regulatory Policy Making in Europe and the United States*, *Journal of Public Policy*, S.11, ss. 82.
- March, J. G. ve Olsen, J. P., 1998, "The Institutional Dynamics of International Political Orders," *International Organization*, C. 52, S.4, ss. 950.
- May, P., 1992, "Policy Learning and Failure," *Journal of Public Policy*, C.12, S.4, ss. 331-354.
- Mintrom, M., 1997, "Policy Entrepreneurs and the Diffusion of Innovation," *American Journal of Political Science*, C. 41, S.3, ss. 739.
- Mintrom, M. ve Vergari, S., 1998, "Policy Networks and Innovation Diffusion: The Case of State Education Reforms" *Journal of Politics*, C. 60, S.1, ss. 126-148.
- Mjoset, L., 1997, "Historical Meanings of Europeanisation," *ARENA Working Paper*, S. 24, <http://www.arena.uio.no/news/publications/publ_wp.htm> (erişim tarihi, 1.03.2018).
- Nakano, K., 2004, "Cross-National Transfer of Policy Ideas: Agencification in Britain and Japan," *Governance*, C. 17, S.2, ss. 169.
- Nakrosis, V., "Policy Transfer in the Pre- And Post-Accession Period: Experience of The New EU Member States," 11-13 Ağustos 2005 tarihinde İzlanda/Reykjavik'te düzenlenen "EU Accession and Integration: Nordic Experiences and Baltic Perspectives" başlıklı alıştaya sunulan makale.

- Olsen, J. P., 2002, "The Many Faces of Europeanisation," *Journal of Common Market Studies*, C.40, S.5, ss. 921-952.
- Pollack, M. A., 2009, "The New Institutionalisms and European Integration," *European Integration Theory*, A. Wiener ve T.Diez (Ed.), Oxford University Press, Oxford, ss.137-138.
- Radaelli, C. M., 2003, "The Europeanization of Public Policy," *The Politics of Europeanization*, K. Featherstone ve C.M. Radaelli (Ed.) Oxford, Oxford University Press, ss. 27-56.
- Rich, A., 2004, *Think Tanks, Public Policy and the Politics of Expertise*, Cambridge University Press, Cambridge, ss. 11.
- Richardson, J., 2015, "The EU as a policy-making state: a policy system like any other?," *European Union. Power and Policy-making*, J. Richardson ve S. Mazey (Ed.), Abingdon, Routledge.
- Risse, T., Cowles, M. ve Caporaso, J., 2001, "Europeanization and Domestic Change: Introduction", *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Political Change*, T. Risse, M. Cowles ve J. Caporaso (Ed.), Cornell University Press, Ithaca, NY, ss.1-20.
- Rose, R., 1993, *Lesson-Drawing In Public Policy*, Chatham House Publishers, Chatham.
- Schimmelfenning, F. ve Sedelmeier, U., 2004, "Governance By Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe," *Journal of European Public Policy*, C. 11, S.4, s. 661-679.
- Schimmelfennig, F., Engert, S. ve Knobel, H., "The Conditions of Conditionality, The Impact of EU on Democracy and Human Rights in European Non-Member States", 22-27 Mart 2002 tarihinde Turin'de düzenlenen Enlargement and European Governance başlıklı çalışmaya sunulan makale, <<http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws4/Schimmelfennig.pdf>> (erişim tarihi, 3.03.2018).
- Seeliger, R., 1996, "Conceptualizing and Researching Policy Convergence," *Policy Studies Journal*, C. 24, S.2, ss. 287-306.
- Simmons, B. A. ve Elkins, Z., 2004, "The Globalization of Liberalization: Policy Diffusion in the International Political Economy," *The American Political Science Review*, C. 98, S.1, ss. 171-189.
- Smith, K. E., 2003, "The Evolution and Application of EU Membership Conditionality," *The Enlargement of the European Union*, M. Cremona (Ed.), Oxford University Press, New York.
- Sobacı. Z., 2009, "Politika Transferi Bağlamında Ulusal Ve Global Düzeydeki İdari Reformların Analizi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sobacı, Z. 2009, Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?, Public Organization Review, C.9, S.1, Springer Netherlands, ss. 51-65.
- Stone, D., 2004, "Transfer Agents and Global Networks in the Transnationalization of Policy", Journal of European Public Policy, C. 11, S.3, ss. 545- 566.
- Strang, D. ve Meyer, J. W., 1993, "Institutional Conditions for Diffusion," Theory and Society, C. 22, S.4, ss. 487-511.
- Walker, J., 1969, "The Diffusion of Innovations Among the American States," The American Political Science Review, C. 63, S. 3, ss. 880-889.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012, TAIEX Mekanizması ve Türkiye, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/taiox_mekanizmasi_2012.pdf> (erişim tarihi, 8.03.2018).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Tr-AB Katılım Müzakereleri, <https://www.ab.gov.tr/files/rehber/06_rehber.pdf> (erişim tarihi 8.03.2008).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012, Twinning Mekanizması ve Türkiye, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/twinnig_mekanizmasi_2012.pdf> (erişim tarihi, 8.03.2018).